

den kokemuksista kiinnostuneille, myös kaikille niille, jotka pohtivat sosiaaliturvan historiaa, nykytilaa ja tarkoitusta.

FT Seija Jalagin toimii yliopistonlehtorina Oulun yliopiston historiatieteissä. (e-mail: seija.jalagin (at) oulu.fi).

Koululaiset suomalaisen kulttuurin asialla 1930-luvulla

Seija-Leena Nevala-Nurmi

Tommi-Tapio Hämäläinen (toim.) 2009. Kansan kädestä. Sivistyneistö ja kansakoululaiset Suomen kulttuurirahastoa perustamassa. SKS Kansanelämän kuvauksia 74. Jyväskylä: Gummerus. 237 s.

Suomen Kulttuurirahaston laittoi 1930-luvun loppupuolella alulle joukko suomalaisuusaatteen innoittamia ylioppilaita. Rahaston alkupääomaa kerättiin yrityksiltä, kunnilta ja yksityishenkilöiltä. Mittavin hanke oli kuitenkin perustamiskirjakeräys, jonka toteuttamiseen syksyllä 1938 osallistui koko maan koululaitos. Vapaaehtoiset opettajat toimivat keräyksen käytännön toteuttajina ja yli 30 000 eri-ikäistä koululaista kiersi suomalaisia koteja ovelta ovelle keräämässä rahaa perustamiskirjaan.

Rahaa kerättiin kaikkialla maassa ja keräyksen tuotto oli nykyrahassa mitaten yli neljä miljoonaa euroa. Rahallistakin arvoa suurempi oli perustamiskirjakeräyksen ideologinen merkitys. Se kertoo 70 vuoden takaisesta paljon nykyistä köyhemmästä Suomesta, jossa uskottiin vahvasti tulevaisuuteen ja kulttuurin voimaan. Perustamiskirjaan kirjoitti nimensä noin 170 000 suomalaista. Listat on koottu 42-osaiseen Suomen kulttuurirahaston perustamiskirjaan ja sen sivut ovat nykyään luettavissa myös Kulttuurirahaston verkkosivuilla.

Suomen Kulttuurirahasto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) järjestivät muistitietokeruun 'Markasta miljooniksi – ovelta ovelle koko kansan Kulttuurirahastoksi' vuonna 2007, jolloin rahaston kannatusyhdistys täytti 70 vuotta. Keruun tulosten pohjalta Tommi-Tapio Hämäläinen toimitti teoksen *Kansan kädestä. Sivistyneistö ja kansakoululaiset Suomen kulttuurirahastoa perustamassa*. Kirja julkaistiin Suomen kulttuurirahaston 70-vuotisjuhlassa 27.2.2009.

Kirja jakautuu kahteen osaan. Ensimmäiset 80 sivua keskittyvät rahaston perustamisen taustoihin, tapahtumiin ja keskeisiin henkilöihin. Jälkimmäinen osa käsittelee kansakoululaitoksen roolia keräyksessä ja lopuksi ”ääneen” pääsevät rahaston perustamiskeräykseen osallistuneet koululaiset. Kirjassa on 32 omakohtaista muistelmakirjoitusta sekä viisi haastatteluista toimitettua kertomusta. Etenkin teoksen otsikon alkuosa 'Kansan kädestä' on näppärä ja kekseliäs, ja jälkimmäinen osa kuvaa sen sisältöä. Ulkoasultaan kirja on hyvin miellyttävä. Taitto on kaunis ja sopivan väljä. Kirjan kuvitus on runsas ja monipuolinen. Myös aikakauslehtien artikkeleita ja mainoksia on käytetty kuvituksena.

Kirjoittajan mukaan kirjassa esiintyy päähenkilöinä kolme ihmisryhmää: joukko 1930-luvun suomalaisia ylioppilaita, Suomen kansakoululaitoksen opettajakunta sekä mittava joukko seitsemänkymmenen vuoden takaisia koululaisia. Tavoitteena on esitellä kaikkien näiden ryhmien osuutta Kulttuurirahaston perustamisessa.

Sinänsä ansiokkaasti ja sujuvasti Tommi-Tapio Hämäläinen esittelee kirjan alkuosassa rahastohankkeen taustoja, keskeisiä henkilöitä ja heidän aatemaailmaansa sekä laveamminkin 1930-luvun suomalaisuusaktivistien taustoja ja toimintamuotoja. Vuonna 1989 ilmestyneessä Maritta Pohlsin Suomen kulttuurirahaston historiassa on kuitenkin kerrottu jo lähes kaikki se, mitä Hämäläinenkin kirjassaan esittää. Hän myös käyttää teoksensa alkuosassa lähes yksinomaan Pohlsin teosta lähdekirjallisuutena, joten mitään tutkimuksellisesti uutta ei teoksen alkuosa tuo esille.

Todennäköisesti kirjoittaja on tavoitellut tietynlaisen jatkumon esittämistä aikakauden älymystön ja ruohonjuuritason, eli opettajien ja koululaisten ajatusmaailman ja arvojen välillä. Hän kirjoittaa:

Näitä samoja kansallishistoriallisia näkemyksiä opetettiin yliopiston ohella myös kaikilla muilla kouluasteilla, käsiteltiin sanomalehdissä jne. Aatteellisesti tiedostavaksi kansalaiseksi kasvamiseksi ei siis tarvinnut viettää aikaa järjestöihmisten parissa. (s. 43)

Idea ei kuitenkaan kovin hyvin toimi tässä teoksessa, vaan alkuosa tuntuu hieman päälle liimatulta. Kyse on rahaston 70-vuotisjuhlan kunniaksi julkaistusta kirjasta, joten perustamisvaiheista ja niihin johtaneista tapahtumista ja henkilöistä on varmasti ollut aiheellista kertoa, mutta sen olisi voinut tehdä huomattavasti tiivistetympin.

Kirjan esipuheessa Kulttuurirahaston yliasiamies Antti Arjava muistuttaa: ”Kirja on julkaistu, ettei kerääjien työ unohtuisi ja jotta saisimme talteen palan suomalaista kulttuurihistoriaa” (s. 12). Tämä tavoite toteutuu teoksen jälkimmäisessä osassa. Kirjalle olisi ollut ansioksi, jos kirjoittaja olisikin keskittynyt vahvasti tähän, joka on julkaisun mielenkiintoisempi ja tuorempi osuus. Näin olisi voitu vielä huomattavasti perusteellisemmin tarkastella kansakoulunopettajien keskeistä merkitystä kulttuurimyönteisen asenteen levittäjinä sekä pohtia esimerkiksi sitä, miksi juuri kansakoululaiset päätettiin laittaa rahankeruuseen.

Tommi-Tapio Hämäläinen nostaa esiin erityisesti kouluhallituksen ylijohdaja Oskari Mantereen keskeisen merkityksen perustamiskirjakeruun yhteydessä. Liberaalina tunnetun Mantereen innostuminen hankkeesta oli kirjoittajan mielestä osoitus siitä, että perustamiskeräys oli puoluerajat ylittävä hanke. Mantere sai myös opettajiston innostumaan muistutamalla, että rahastohanke on Suomen tähänastisen historian suurin kulttuurialoite.

Kirjoittaja toteaa, että aikakauden kouluopetukseen kuului lasten valmentaminen jo pienestä pitäen vakavaan yhteiskunnalliseen toimintaan, jollaista keräyksiinkin osallistuminen oli. Kulttuurirahastohankkeen yhtenä tarkoituksena oli myös yhtenäistää kansaa. Esimerkiksi suojeluskunta- ja lottajärjestöjen nuoriso-osastot perustettiin houkuttelemaan toimintaan nuorisoa perheistä, joissa ei tunnustettu valkoista aatetta ja tätä kautta kokoamaan kansaa maanpuolustusaatteen taakse (Nevala 2007). Koululaisten tehtävä rahastokeruussa oli paitsi käytännöllinen ja aikakauden opetus suunnitelmaan sopiva, todennäköisesti myös vahvasti symbolinen ja sen haluttiin toimivan yhdistävänä linkkinä yhä eripuraiden kansankerrosten välillä.

Kansan kädestä -teoksen suola on ehdottomasti koululaiskerääjien muistelmat, joita on teoksen loppuun koottu kiitettävä määrä. Parhaita paloja muistelmista tuodaan esille jo aikaisemmassa vaiheessa. Keruumuistojen lisäksi talteen on saatu merkittävä määrä kansakoululaisten muistitietoa, vaikka toki ”seitsemänkymmenen vuoden aikana kertyneiden elä-

mänkokemusten läpi suodattuneena”, kuten kirjoittaja oivaltavasti toteaa. Eri puolilta maata tulevat keruumuistot sinänsä toistavat yllättävästikin melko samaa kaavaa, mutta osallistuneiden teksteihin liittyy paljon muistoja myös 1930-luvun koulunkäynnistä sekä jokapäiväisestä elämästä ja aikakauden ilmapiiristä maaseudulla ja kaupungeissa. Se lisää muistelmien kiinnostavuutta ja merkitystä. Parhaimmillaan Hämmäläisen teos tuokin merkittävän lisän 1930-luvun suomalaisten lasten arjen historiasta kertovaan kirjallisuuteen.

Kirjallisuus

Nevala, Seija-Leena 2007. Lottatyöt ja Sotilaspojat. Jyväskylä: Minerva.
Pohls, Maritta 1989. Suomen kulttuurirahaston historia. Porvoo: WSOY.

FL Seija-Leena Nevala-Nurmi työskentelee tutkijana ja tohtorikoulutettavana Tampereen yliopiston historiatieteen ja filosofian laitoksella.

Lapsuudentutkimus haastaa muutoksiin varhaiskasvatuksen käytännöt

Jorma Virtanen

Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino. 288 s.

Se, mitä haluamme lapsille, on yhä enenevässä määrin toista sen kanssa, millaiset olosuhteet olemme järjestäneet lapsille elää. Lapsuudensosiologiasta tutuin termein muotoiltuna lapsuuden yhteiskunnallinen ongelmallisuus on nykyisin siinä, että lapsuutta määrittävät mikro- ja makroprosessit ovat ajautuneet vakavaan riitasointuun. Kansainvälisesti tunnettu lapsuuden tutkija **Jens Qvortrup** kuvaa näitä ristiriitaisuuksia seuraavasti:

- aikuiset uskovat, että lapsille ja vanhemmille on hyväksi olla paljon yhdessä, mutta heidän arkielämänsä ovat aina vain enemmän eriytyneissä toisistaan;
- aikuiset ymmärtävät ja antavat arvoa lasten spontaanisuudelle, mutta lasten arkielämä on yhä vain organisoidumpaa;
- aikuisten mukaan lapset ovat etusijalla heidän tärkeysjärjestyksissään, mutta useimmat taloudelliset ja poliittiset päätökset tehdään aivan muita asioita priorisoimalla;
- aikuisten mielestä on hyväksi lapsille, että vanhemmat kantavat heistä vastuun, mutta yhteiskuntarakenteellisia edellytyksiä tälle vanhempien vastuunotolle on systemaattisesti murennettu;